

ПОЛОЖИТЕЛНИ И ОТРИЦАТЕЛНИ СТРАНИ НА ИЗПОЛЗВАНЕТО НА НАМАЛЕНИ СТАВКИ ПО ДДС

Ренета Росева

СА „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов

POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS OF THE USE OF THE REDUCED VAT RATES

Reneta Roseva

Academy of Economics „D. A. Tsenov”

Анотация: Намалените ставки на ДДС имат положителни и отрицателни ефекти. Необходимо е диференциране на данъчната ставка за смекчаване на регресивността на данъка: по-ниски цени, които да се прилагат по отношение на стоките и услугите, потребявани основно от бедните. Използването на намалена ставка за „зелени продукти“ може да окаже положителен ефект върху околната среда. На практика, обаче, една структура с различни ставки, представлява голямо предизвикателство за спазването на данъчното законодателство и администрация, което може да увеличи разходите за администрирането на данъка и да намали неговата продуктивност.

Ключови думи: данък добавена стойност, „зелени продукти“, диференцирана ставка, потребление

Abstract: Reduced VAT rates have positive and negative effects. It is the differentiation of rates to mitigate the regressive tax: lower prices to be applied to the goods and services consumed mainly by the poor. The use of reduced rate for „green products” can have a positive effect on the environment. In practice, however, a structure with different rates is a major challenge for tax compliance and administration, which can increase the costs of administration the tax and reduce its productivity.

Key words: value added tax, „green product”, reduced vat rate, consumption

Основната причина за много страни, за да се прилагат две (или повече) ставки на ДДС има нещо общо със съображенията за разпределението на богатата. Унифицираната ставка по ДДС има регресивен ефект, тъй като домакинствата с ниски доходи са склонни да харчат по-голям дял от доходите си за продукти за основна консумация и по-малко за луксозни стоки, от колкото домакинствата с от по-високи доходи. Прилагането на по-ниска ставка на ДДС за продукти за „основни нужди”, като храна, може да неутрализира или намали този регресивен ефект.

Втората основна причина за различния процент е свързана с желанието на властите да насърчат хората да купуват продукти и услуги, които имат „положителни външни ефекти”, или които са добри за населението (например здравеопазване, образование и култура). По този начин, много страни прилагат намалени ставки на ДДС за услугите на обществения транспорт, образование, медицинско обслужване, фарма-

цветични продукти, книги и / или билети за театър. В рамките на тази аргументация, намалени ставки на ДДС за щадящи околната среда продукти могат да бъдат мотивирани от факта, че те предават по-позитивни (или по-скоро: по-малко отрицателни) външни ефекти, отколкото техните по-малко „зелени“ алтернативи.

Очевидно е, че тези два основни мотиви могат да си противодействат или да се подсилват взаимно, в зависимост от категорията на продукта. Например, една ниска ставка на ДДС за обществен транспорт може да се разглежда и като екологична.

Създаване на заетост, прехвърляне на дейности от „неофициалната“ към „официалната“ икономика, както и борбата срещу „сиви“ икономически дейности са трети мотив за намаляването на ДДС.

Трайно намаляване на ставката на ДДС за дадена стока (или услуга), рано или късно ще доведе до намаляване на цената на стоката малко или много.

Покачване на ставката на ДДС върху периодични издания от 10 процентни пункта в Италия, например, доведе до покачване на цените от 14 на сто, както и намаляване на ставката на ДДС върху книгите в Швеция на 19 процентни пункта през 2001 г. доведе до спад в цените на книгите от 12 процента.

По принцип, ДДС се начислява в държавата-членка, в която потребителят пребивава. Отклонения от този принцип се случват, когато потребителят отива в чужбина, за да закупи продукта. Разликите в ставките на ДДС между държавите-членки могат да доведат до по-големи обеми на трансгранични покупки, отколкото би бил случаят, ако единни ставки на ДДС се прилагат в целия ЕС.

Намаляването на ставките на ДДС за избрани стоки и услуги води до по-ниски приходи за държавния бюджет (до степента, до която тези стоки и услуги са действително замества техните алтернативи, които се облагат със стандартната ставка на ДДС). Ако приемем, че данъчен неутралитет е предпоставка, тази загуба на публичните приходи, ще трябва да бъдат компенсирани по някакъв начин. Един очевиден начин да се направи това е да се повиши стандартната ставка на ДДС.

В случай на намалени ставки на ДДС за избрани стоки това увеличение вероятно няма да има нужда да бъде много голям. Например, ако приемем, първоначална стандартна ставка на ДДС от 20% и намалена ставка на 10%, а освен това се предположи, че ДДС диференциацията се прилага за продукти, представляващи 2% от всички продукти и услуги, които са предмет на облагане с ДДС, и че диференцирането на ДДС води до промяна от високо ДДС за категорията на ниско ДДС в размер на 10% от разходите на тези групи продукти, след загубата на приходи от ДДС ще бъде едва 0,2% от общите приходи. След това стандартната ставка на ДДС ще трябва да се увеличи от 20% до 21%, за да се компенсира загубата на приходи. Разбира се правителствата могат също така да решат да компенсират загубата на приходи, като се потърси други възможности за увеличаване на данъците или съкращаване на разходите.

Съществуването на намалена ставка на ДДС го прави привлекателен за доставчиците да имат продукт, включен в категорията „нисък процент“. Възможността за намаляване на ДДС може да бъде причина за доставчиците да отклоняват ограничените ресурси за лобиране и правни процедури, с цел да получат статут на ниско ДДС за техния продукт.

Въпреки че ДДС само по себе си е относително стабилно срещу измами, използването на различни проценти могат да се създадат стимули за измами, например, неправилно определен продукт, който в действителност не отговаря на критериите за намалената ставка.

Промени в данъчното бреме, като например намаляване на ставката на ДДС за определени продукти, винаги ще имат икономически последици от гледна точка на икономическата активност, заетостта, разпределението на доходите и др Албрехт

(2006) твърди, че една „зелена” реформа на ДДС може да се проектира в такъв начин, че да се избегнат нежелани последствия за доставка и разпределение на труда, но добавя, че е необходима по-подробна оценка на еластичността на цените, за да се определи оптималното диференциране на ДДС. Може да се добави, че в идеалния случай, би бил необходим анализ с помощта на икономически модел за оценка на икономическото въздействие.

Диференцираната ставка на ДДС усложнява счетоводната система на данъкоплатеца, изисква допълнителен одит и надзор. Разходите за администриране на ДДС се увеличават, защото възникват проблеми относно тълкуването на правилата по отношение на които трябва да се прилага. Данъчните служби трябва да харчат допълнителни количества време за издаването на допълнителни оценки, уреждане на възражения, и да се занимават с жалби.

Има три въздействия, които следва да се очакват от временно намаляване на ДДС. Първо има ефект на дохода, тъй като потребителите се възползват от временното намаление на разходите за живот, въпреки че това може да се компенсира частично или пълно с очаквания за възможни увеличения на другите данъци. На второ място, съществува арбитражен ефект, тъй като потребителите купуват, без да консумират трайни стоки преди обявеното увеличение. На трето място е налице ефект на заместването. Разходите за консумация след очакваното повишение се повишават в сравнение с това преди увеличението, стимулират потребителите да заменят потреблението. Тъй като ефектът на дохода се задвижва от временно намаление на ДДС и другите ефекти от последващото увеличение говорим за първото в контекста на намаляване, а вторият и третият в контекста на увеличаване на ДДС.

Очевидно ефекта от временна промяна на ДДС зависи от степента, в която предприятията прехвърлят промяната върху потребителите. Ако промяната не се прехвърли, то ефекта на дохода може да бъде отложен, тъй като тя се появява в печалбите, а не в реалните заплати. Въпреки това е вероятно, че повишаването на разпределения за домакинствата ще предхожда евентуалното увеличение на данъците, необходими за финансиране на временно намаляване на ДДС.

Почакването на ДДС намалява реалните доходи, въпреки че ефектът върху потребителите е насочен към бъдещето. Отрицателното въздействие от промени по отношение на доходи, причинени от увеличаване на ДДС, може да бъде по-голямо от тази на типичните промени в доходите.

Трудно е да се съмняваме, че намалението на ДДС ще повиши потреблението сега, имайки предвид, че периода на ниска ставка по ДДС ще продължи повече от година. Ако данъчното намаление има благоприятен ефект на дохода, бъдещото увеличение на данъка, когато става въпрос, може да се очаква, че ще окаже неблагоприятно въздействие. Обосновката за фискална експанзия по време на рецесия е, че при такива обстоятелства цената на капитала е необичайно висока в сравнение с пазарните лихвени проценти по държавния дълг. В такава ситуация печалбата е стимул за потребление и на допълнителния доход, тя създава за бизнеса повече и компенсира тежестта на произтичащото увеличение в бъдещото данъчно облагане.

Ако разгледаме ситуация, в която търсенето на основни хранителни продукти е нееластично, то тогава увеличението на данъка ще се поеме изцяло от потребителите. Нетната цена за бизнеса преди и след данъка е една и съща, при условие, че функцията на търсенето не се променя. Една различна ставка на ДДС, особено, ще засегне домакинствата с ниски доходи, за да се избегне този ефект е нужна различна ставка за основните хранителни продукти.

Размерът на ДДС гарантира, че цените на продуктите остават относително същите. Това поставя въпроса на които група от хора, увеличаването на ДДС всъщност е антисоциално. Законодателят приема, че пълното ДДС се отнася за потребителя. Въпреки това, трябва да се помни, че търсенето и предлагането е от съществено значение.

Натоварването на домакинствата зависи главно от структурата на използване на разполагаемия доход. По този начин, с увеличаване на данъците върху доходите намалява делът за храна и наем и има все повече и повече икономии.

Увеличаването на ДДС означава, че данъчната тежест ще обхване всички сфери на живота във връзка с повишените потребителски разходи. Домакинствата с ниски доходи се облагат повече. Ефект от увеличението на данъка се вижда във факта, че той причинява цялостна икономическа загуба като данъка намалява покупателната способност на потребителите.

Разликата между данък доходите и данък върху потреблението е мотива за спестяване. В данъчното облагане на потреблението се предотвратява спестяване, за разлика от данъчно облагане на доходите. Предимството на този данък е, че тежестта е относително лесно да се идентифицира. От гледна точка на ефективността, ДДС, е справедлив с оглед неговото хоризонтално начисляване. Така че данъкоплатците плащат еднакво висок данък, независимо от оборотите, които прави стоката.

Ситуацията е различна, обаче, когато се отнася за различни социални групи. Размерът на ДДС, както и увеличение на ДДС има регресивен ефект на домакинствата с ниски доходи.

Дали поради този факт, ставката на ДДС е антисоциална?

Ако това е така, какви алтернативни проектни варианти могат да подобрят ситуацията?

В подкрепа на диференцираната ставка е теорията за оптималното данъчно облагане. Според нея блага с ниска или нулева ценова еластичност би следвало да се облагат с по-високи ДДС ставки, а блага с висока ценова еластичност с по-ниски. Такава диференцирана система, обаче, може да се категоризира като данъчно несправедлива. Нискоеластичните от цената блага заемат висок относителен дял в потребителските кошници на домакинствата, което увеличава данъчната тежест в техните ограничени доходи. Това означава, че регресивността на ДДС ще се изостри, а именно социалната справедливост е един от основните аргументи за намалени ставки. За да се постигне данъчна справедливост следва да се неглижира икономическата ефективност и ценово-нееластичните блага да се облагат с по-ниски ставки, а останалите с по-високи.

Друг аргумент в полза на диференцираните ставки е възможността на държавата да увеличи своите приходи. Държавата облага с данъци доходите, капитала, потреблението, замърсяването, притежанието на луксозни вещи, почти всичко, но все още не се е възползвала от възможността да облага свободното време на хората под някаква форма. За да се възползва от това държавата би могла да облага по-тежко онези блага и дейности, чието потребление е съпътстващо свободното време. При равни други условия това би означавало по-високо ДДС на туристическите услуги, ресторанти, културни развлечения, хазарт. По този начин би се постигнала икономическа ефективност, без да е налице данъчна несправедливост. На намалените ставки може да се погледне и като начин да се подкрепи родното производство.

Освен аргументи за диференцирани ставки, разбира се има и такива против. Като основен аргумент се явява допълнителните административни разходи. Също така може да се каже, че ДДС не е най-подходящия инструмент, на който може да се разчита за данъчна справедливост. Това е така, тъй като по-богата част от населението ще извлече по-голяма полза от редуцираните ставки, отколкото бедните.

Като основен приходоизточник на бюджета, особено във фази на рецесия и депресия е стратегически правилно ДДС да се задържи на достатъчно високи нива, за да осигури постоянен приход. Намалението на ставката е рисково в условия на криза. В дългосрочен план, обаче, намаляването на ставка е единствено правилната стратегия.

Идеята за промяна в ставката на ДДС цели понижаване на цените. На теория това би трябвало да увеличи потреблението. На практика, обаче, ако намалението е относително малко, това може да не окаже ефект върху крайните цени.

Литература

- Адамов, В., Ненков, В. „Техника на данъчното облагане“, Абагар
- Friedman, M. (1957). *A Theory of the Consumption Function*. Princeton: Princeton University Press.
- Ebrill, L., Keen, M., Bodin, J., & Summers, V. (2001). *The Modern VAT*. Washington D.C: International Monetary Fund.
- Jenkins G.P. et. al. *Is the value added tax naturally progressive?* // Queen's Economics Department Working Paper No. 1059, 2008, p. 1-23.
- Marian A.V. *The influence of the taxation policy on the economic agents on the European view. The direct tax – value added tax* // *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 2008, vol. 17, Issue 3, p. 31-37.
- http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2012/report.pdf
- http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf
- OECD (2007) „Consumption Taxes: the Way of the Future?“ OECD Policy Brief Oct. 2007
- Thorsten Beck (2008). „The Econometrics of Finance and Growth“ Policy Research Working Paper No. 4608, World Bank